

HISTORICKÁ PRAVDA

Josef Krejčí

První požadavek pravdivého dějepisce je, aby uznalo své meze, aby netvrdilo o sobě, co není, co nemůže být. Historie, která se vydává za absolutní, za jediný možný pohled na minulost, tvrdí něco, co přesahuje její možnosti, a tím už hřeší proti pravdě a objektivitě.

Díváme se na dějiny pod určitým úhlem a za to se nemusíme stydět, to nesmíme chtít zakrýt. I marxistické dějepisce má pravdu, když vynáší význam ekonomických prvků pro dějinný vývoj. Falšuje však dějiny, když je omezuje jen na tento prvek.

Dějepisce je pravdivé, i když (nutně) vybírá z minulých událostí, oč má zájem, co je blíž ke středu, do kterého se historik postavil. Je falešné, jestliže si vybírá, co je mu příjemné, co se mu hodí, co vyvyšuje ideu, v kterou on věří, a vynechává, co na ni vrhá nějaký stín. Chci-li psát dějiny církve v renesanční době, není nutné, abych se zmiňoval o Martinu Behaimovi nebo o Descartovi. Ale hřešil bych proti objektivitě, kdybych chtěl přejít mlčením postavu Alexandra VI. (Můžu si ovšem vzít za úkol sepsat životopisy svatých papežů. Pak si vyberu jen ty postavy, které odpovídají tomuto určení.)

Přijmout všechny prvky, které se vztahují k vyvolenému vzhladu dějin, neznamená ještě, že k nim musím a mohu zaujmout neutrální stanovisko. Katolický historik, i když se bude snažit ocenit všechny pozitivní prvky v postavě M. Jana Husa, nemůže než s bolestí mluvit o jeho roztržce s církví, zatímco protestantský dějepisce právě tento fakt ocení, jako první krok, který připravil reformaci.

Ačkoli tento osobní pohled na dějinné události nutně vede k rozličnému jejich ocenění (bitva, která končí pro jednu stranu vítězstvím, je pro druhou porážkou), přece i v tomto vztahu historik musí ovládat své city. Může ocenit, co je pozitivního pro jeho skupinu v neštěstí druhé skupiny. Ale je proti pravdivosti dějin škodolibectví. Vyhledávat s potěšením v minulosti skupiny, k níž nepatřím, stinné stránky, za které se ti druzí stydí, které na ně vrhají nějaký stín. To už pak není historie, to je pamflet.

Dějiny jsou věda o lidech, o lidstvu, do kterého i historik patří. I když mluví o událostech sebevzdálenějších, vždycky mluví nějak o sobě. Proto se nikdy na ty události nemůže podívat úplně zvenku, s chladnou objektivitou. Vždycky do svého úsudku nutně přimíchá část své osobnosti. Aby byl pravdivý, musí si být vědom této své situace a nezakrývat své názory, nechť je vpašovat do historie, jako by byly už ve faktech samých. Vědomí subjektivity našeho vědění nás pak musí vést k tomu, abychom se snažili pochopit rozdílné názory druhých. Proto se historie nikdy nemá stát absolutní. Je to a má to být stálý dialog, který odkrývá nové a nové vzhlady minulosti, z kterých jsme vyrostli my, naše přítomnost.

Studie 76–77 (IV–V 1981)

Autor je profesorem teologie v Tridentu.